

MONTESQUIEU INSTITUTE

bezuinigen of stimuleren

Marcel de Ruiter

**HAAGSCH
COLLEGE**

Beste bezoeker van het Haagsch College.

Fantastisch dat u naar het college van Onno Ruding bent gekomen. Als dank voor uw komst bieden wij u in samenwerking met het Montesquieu Instituut dit handige overzicht van Marcel de Ruiter aan over 'bezuinigen of stimuleren'.

Marcel de Ruiter is verbonden aan het Montesquieu Instituut en adviseur bij Adviesbureau Public Affairs en Communicatie Van Oort en Van Oort. Hij was senior beleidsmedewerker van de directie algemene economische politiek van het ministerie van Economische Zaken.

Meer informatie over bezuinigingen, Europa en de eurocrisis vindt u op de website van het Montesquieu Instituut.

Haagsch College in Nieuwspoort is een initiatief van NewsCollege, opgericht door Vincent Rietbergen en Freek Ewals.

Bezuinigen of stimuleren

Na de kredietcrisis zijn de overheidsfinanciën van veel landen in zwaar weer geraakt door de recessie en door de schulden die overheden op zich hebben genomen om financiële instellingen en soms ook andere landen te redden. De Nederlandse economie is sinds de kredietcrisis in feite een aantal jaren economische groei misgelopen die waarschijnlijk niet meer wordt ingehaald. Het is afwachten naar welk groeitempo de economie terugkeert na de crisis.

Het begrotingsbeleid moet worden aangepast aan de tegenvallers en onzekerheden, maar tegelijkertijd bestaat het risico dat bezuinigingen en lastenverzwaringen het economisch herstel belemmeren. Ook onder invloed van de Europese begrotingsregels worden bezuinigingen en lastenverzwaringen doorgevoerd. Niet alleen in Nederland maar ook in andere landen woedt hierover nu een felle discussie, het 'austerity debate'. Joseph Stiglitz noemde de Europese bezuinigingsplannen een 'suicide pact'.

Keynesiaans beleid

De discussie kan niet los gezien worden van de historische context. Geïnspireerd door de ideeën van Keynes probeerden nationale overheden in de eerste decennia na de Tweede Wereldoorlog de economische conjunctuur bij te sturen met hun monetaire en begrotingsbeleid. Nieuwe wetenschappelijke inzichten plaatsten vanaf het eind van de jaren '60 van de twintigste eeuw echter om uiteenlopende redenen vraagtekens bij de maakbaarheid van de macro-economie:

- a. als burgers gaan anticiperen op bijvoorbeeld monetaire stimuleringsmaatregelen ('rational expectations') passen ze hun gedrag zodanig aan dat de stimulans niet meer werkt.
- b. als de financiering van het overheidsbeleid tot een hogere rente leidt, kan dat de rest van de economie schaden.
- c. maatregelen (zoals extra geld drukken) waar burgers niet op rekenen kunnen op zich wel effect hebben, maar leiden er tevens toe dat de economie schade lijdt omdat burgers onzeker worden en de overheid niet meer vertrouwen.
- d. als de overheid extra geld gaat uitgeven om de economie te stimuleren kan dit (deels) teniet worden gedaan als burgers meer gaan sparen omdat ze in de toekomst hogere belastingen verwachten ('Ricardian equivalence').
- e. onder bepaalde omstandigheden kan het positieve effect van stimuleringsmaatregelen 'weglekken' naar het buitenland, terwijl het land dat extra geld uitgeeft met de kosten blijft zitten.
- f. De timing en dosering van stimuleringsbeleid is lastig. Zo duurt het meestal even voordat duidelijk is dat er sprake is van een recessie, vervolgens treedt er vertraging op vanwege het besluitvormingsproces over stimuleringsmaatregelen en daarna duurt het nog even voordat de maatregelen effect gaan sorteren. Het risico bestaat dat het stimuleringsbeleid begint pas begint te werken als de economie weer groeit. Het beleid is dan procyclisch in plaats van anticyclisch.
- g. economisch kan het zinnig zijn te pleiten voor bezuinigingen in economisch goede tijden en extra uitgaven in slechte tijden, maar een dergelijke symmetrie is politiek niet rationeel. In goede tijden voelen politici minder urgentie om te bezuinigen, en daarom zou het beter zijn pijnlijke maatregelen niet teveel vooruit te schuiven.

Nederlandse ervaringen in de jaren '80

Het Nederlandse begrotingsbeleid van de jaren '70 werd onvoldoende aangepast aan de afgenomen economische groei. De economische groei, de belastingontvangsten en de inverdieneffecten van het beleid werden te optimistisch ingeschat. Tijdelijk bedoelde uitgaven om de economie te stimuleren bleken blijvende uitgavenverhogingen. Verruiming van het budgettaire beleid in een laagconjunctuur werd niet gevolgd door verkrapping in een hoogconjunctuur. Het kabinet-Den Uyl (1973-1977) en vooral het kabinet-Van Agt I (1977-1981) schoven de bezuinigingen na de oliecrises van de jaren '70 voor zich uit.

In 1980 waren de financiële problemen zo groot geworden dat er extra bezuinigingen nodig waren, Operatie '80. Toen de ministerraad niet meer dan 2,5 miljard gulden extra wilde bezuinigen in plaats van de door minister Andriessen voorgestelde 4,5 miljard, stapte deze in februari 1980 op. In de periode 1976-1981 bleef de reële economische groei bij elkaar opgeteld ongeveer 15 procentpunt achter bij de percentages waarop vooraf was gerekend. Tussen 1979 en 1982 ontspoorden de overheidsfinanciën volledig.

Na het kortstondige kabinet-Van Agt II en het tussenkabinet-van Agt III was het uit de hand gelopen financieringstekort voor het kabinet-Lubbers I (1982-1986) reden het roer om te gooien. Het financieringstekort kwam in 1983 uit op een piek van 9% BBP. Tekortverlaging volgens een jaarlijks tijdpad werd de hoofddoelstelling van het nieuwe beleid. Beheersing van de collectieve lasten was de nevendoelstelling. Het tekort moest omlaag door te bezuinigen.

Terugkijkend met gebruikmaking van de hedendaagse maatstaf van het EMU-saldo, kunnen we zeggen dat minister Ruling, minister van Financiën in de kabinetten-Lubbers I en II (1982-1989) de groei van het tekort aanvankelijk met succes wist om te buigen. Waar het EMU-tekort in de jaren daarvoor was gegroeid van 0,8% BBP in 1977 naar 3,9% BBP in 1980 en 6,2% BBP in 1982, wist Ruling het tekort terug te dringen tot 3,6% BBP in 1985. In het verkiezingsjaar 1986 steeg het EMU-tekort echter alweer, naar 4,6% BBP.

Het bezuinigingsbeleid van het kabinet-Lubbers I leunde onder andere op loonmatiging en ontkoppeling van lonen en uitkeringen. De loonmatiging wordt vaak toegeschreven aan het Akkoord van Wassenaar dat werkgevers- en werknemersorganisaties in november 1982, enkele weken na het aantreden van het kabinet, sloten. Onder druk van de hoge werkloosheid zou loonmatiging overigens uiteindelijk waarschijnlijk ook wel zonder akkoord via de markt tot stand gekomen zijn, maar wellicht wat minder snel en soepel. Ook het internationale politieke klimaat was veranderd, onder invloed van de Britse premier Thatcher en de Amerikaanse president Reagan. In de jaren '80 ontstond steeds meer aandacht voor versterking van de aanbodkant van de economie (supply side economics).

Omdat de staatsschuld en de rentelasten nog steeds hoog waren, wilde het kabinet-Lubbers II (1986-1989) doorgaan met tekortvermindering via een jaarlijks tijdpad. In het regeerakkoord van dit kabinet waren echter niet alleen het financieringstekort, maar ook de uitgaven (taakstellende nominale bedragen) en inkomsten (ten minste stabilisatie van de collectieve lastendruk) genormeerd.

In 1987 en 1988 daalden de aardgasbaten sterk (van ruim €10 miljard in 1985 naar ruim €3 miljard in 1988, een daling van 3% BBP) door de ontwikkeling van de olieprijs en de dollarkoers. Hierdoor moest er extra bezuinigd worden en ook de lasten werden verzwaaard. In 1987 steeg het EMU-tekort naar 5,4% BBP, om in 1988 te dalen naar 4,2% BBP en in 1989 te stijgen naar 5,0% BBP.

Ook het kabinet-Lubbers III (1989-1994) wilde het tekort omlaag brengen aan de hand van een tijdpad, en streefde tevens naar stabilisatie van de collectievelastendruk. In de goede jaren 1988-1990 zijn de kansen om de overheidsfinanciën gezond te maken echter te weinig benut. De meevallers in die jaren werden vrijwel direct gebruikt voor het terugdraaien van bezuinigingstaakstellingen uit het verleden, nieuwe uitgavenverhogingen en lastenverlichting. Het budgettaire beleid was dan ook procyclisch: in goede tijden ontstond ruimte om de uitgaven te verhogen en de economie aan te jagen, en in slechte tijden was het precies andersom.

De aantrekkende economie groei maakte het vanaf 1988 weer makkelijker om de budgettaire doelstellingen te halen, maar een groot deel van de inkomstenmeevallers werd gebruikt om uitgaventegenvallers op te vangen. De sanering van de overheidsfinanciën werd hierdoor vertraagd. De meevallende economische groei maakte overschrijdingen van het nominale uitgavenkader mogelijk zonder dat de doelstellingen voor het financieringstekort en de lastendruk in gevaar kwamen. Hierdoor verschoof de aandacht van handhaving van het nominale uitgavenkader naar het halen van de doelstellingen voor het financieringstekort en de collectieve lastendruk.

Na de hoge economische groei van de jaren 1988-1989 werd het kabinet-Lubbers III begin jaren '90 geconfronteerd met tegenvallers. Achterblijvende belastingontvangsten en oplopende rentelasten noodzaakten toen tot nieuwe maatregelen. Veranderingen in de economische omstandigheden leidden onder de tekortnorm van de kabinetten-Lubbers om de haverklap tot bijstellingen van het financieel-economisch beleid. Het begrotingsproces verliep dan ook turbulent. Vooral aan het begin van de jaren '90 leidde dit tot problemen, omdat werd uitgegaan van te optimistische economische prognoses. De sturing op het tekort (een erfenis van de jaren '80) zorgde toen voor steeds meer ad hoc-maatregelen, met bezuinigingen en lastenverzwaringen gericht op het halen van de tekortdoelstelling op korte termijn. Bij de vorming van het kabinet-Kok I werd daarom afgestapt van de begrotingssystematiek aan de hand van een tekortnorm, en overgestapt op een vast reëel uitgavenkader met een scheiding tussen de uitgaven- en inkomstenkant van de begroting (de Zalm-norm).

Een andere belangrijke erfenis van de jaren '80 waren de forse problemen op de arbeidsmarkt. In de loop der jaren waren veel werknemers 'gedumpt' in de WAO en in de VUT om te voorkomen dat ze werkloos werden en ruimte te maken voor jongere werknemers. Ook was op grote schaal arbeidstijdverkorting toegepast in ruil voor loonmatiging. In feite betekende het dat er een inefficiënte arbeidsmarkt was gecreëerd met een hoge verborgen werkloosheid, te lage arbeidsparticipatie en een te hoge lastendruk.

Actuele discussie

Vanaf 1982 waren met vallen en opstaan vele jaren van bezuinigingen nodig om de boel te herstellen. Ook nu nog ziet de Amerikaanse deskundige Robert Barro niets in keynesiaans beleid. De interesse hiervoor is de laatste jaren desalniettemin weer erg toegenomen. Beroemde economen als Paul Krugman, Joseph Stiglitz en Robert Shiller zijn felle tegenstanders van het bezuinigingsbeleid, al moet gezegd dat zij hun Nobelprijzen niet hebben gewonnen voor hun werk op dit deel terrein van de economie. Kenneth Rogoff en Carmen Reinhart, op wier werk ook de Nederlandse overheid het bezuinigingsbeleid mede heeft gebaseerd, raakten in 2013 in opspraak toen hun onderzoek fouten bleek te bevatten.

Onder de Nederlandse economen is Bas Jacobs één van de meest uitgesproken tegenstanders van de bezuinigingen. Lex Hoogduin daarentegen vindt wel dat er bezuinigd moet worden. Volgens voormalig CPB-directeur Coen Teulings moet de overheid procyclisch reageren (bezuinigen) als de economie permanent wordt geraakt door een negatieve economische schok, maar niet direct. Eerst moet de economie volgens hem een beetje gestimuleerd worden om de stijging van de werkloosheid te beperken. Een tijdelijke economische schok vraagt volgens Teulings en zijn CPB-collega Jasper Lukkezen om een scherpe anticyclische reactie.

Al met al doet de huidige discussie enigszins denken aan de situatie aan het eind van de jaren '70, toen bezuinigingen werden uitgesteld in de hoop op economisch herstel. Er zijn echter ook verschillen tussen de huidige omstandigheden en die aan het eind van de jaren '70 en in de jaren '80. Zo vloeit de huidige crisis voort uit een financiële crisis, waardoor financiële instellingen nu hun balansen moeten herstructureren.

Loonmatiging is momenteel een minder voor de hand liggende oplossing dan in de jaren '80. Destijds waren te hoog opgelopen loonkosten één van de oorzaken van de crisis, nu is dat minder het geval. Bovendien hanteerden sommige Europese landen destijds weliswaar een systeem waarin hun wisselkoersen niet heel erg meer fluctueerden ten opzichte van elkaar, maar er was nog geen sprake van een omvangrijke muntunie waarin landen hun valuta niet meer kunnen devalueren om hun export goedkoper te maken. Als landen als Nederland en Duitsland onder de huidige omstandigheden met succes loonmatiging doorvoeren, maken ze het voor landen als Griekenland moeilijker om te concurreren met Noordwest-Europa. De zwakke Europese economieën kunnen zich dan lastiger 'uit de problemen exporteren' waardoor de macro-economische onevenwichtigheden die bijdragen aan de eurocrisis blijven voortbestaan.

Ten slotte suggereren diverse recente onderzoeken dat de bezuinigingen op korte termijn meer schade aan de economie toebrengen dan eerder gedacht. Relativering bij dit laatste punt is dat er meer argumenten een rol spelen in de besluitvorming dan alleen de ongunstige korte termijneffecten van bezuinigingen.

Stand van zaken

Inclusief het Herfstakkoord dat de coalitie van VVD en PvdA in oktober 2013 sloot met D66, de ChristenUnie en de SGP, lopen de tekortverminderende maatregelen van de Nederlandse overheid volgens CPB-cijfers op van €9 miljard in 2011 tot ruim €25 miljard in 2013, meer dan €37 miljard in 2014 en ca. €53 miljard in 2017. Dit is inclusief enkele miljarden aan afbouw van het stimuleringspakket van het kabinet-Balkenende IV. De €25 miljard in 2013 bestaat voor ongeveer de helft uit bezuinigingen en de helft uit lastenverzwaringen. De €53 miljard in 2017 bestaat voor ongeveer €33 miljard uit bezuinigingen en voor de rest uit lastenverzwaringen.

Naar verwachting komt het Nederlandse EMU-tekort in 2013 voor het vijfde opeenvolgende jaar uit boven de 3% BBP. In september 2013 verwachtte de Macro-Economische Verkenning van het CPB een EMU-tekort van 3,2% BBP in 2013 en 3,3% in 2014. Door het Herfstakkoord komt het tekort in 2013 0,1%-punt hoger uit. In latere jaren heeft het akkoord naar verwachting geen effect op het tekort en op lange termijn een klein gunstig effect op de staatsschuld. Het akkoord heeft vrijwel geen invloed op de economische groei. In de zomer van 2014 komt het CPB met een nieuwe analyse van de houdbaarheid van de overheidsfinanciën op de langere termijn.

Op 5 november heeft de Europese Commissie de najaarsramingen 2013 gepubliceerd. Voor Nederland wordt gerekend op een economische krimp van 1% in 2013 en een groei oplopend van 0,2% in 2014 naar 1,2% in 2015. Hiermee doet Nederland het relatief slecht. Volgens de najaarsprognose van de Europese Commissie komt het Nederlandse EMU-tekort in 2013 en 2014 uit op 3,3% BBP, en in 2015 op 3%.

Overigens heeft de Europese Commissie ook geconstateerd dat de Nederlandse economie schade ondervindt van een onnodig sterke loonmatiging.

Op 1 januari 2013 is het begrotingspact in werking getreden. Hierin zijn regels vastgelegd waar nationale begrotingen aan moeten voldoen. Minister Dijsselbloem heeft Olli Rehn, de Europees commissaris voor economische en monetaire zaken, in oktober 2013 geïnformeerd over het Herfstakkoord.

De Europese Commissie heeft vervolgens op 13 november 2013 haar jaarlijkse groeianalyse (JGA) aangenomen. Volgens de Europese Commissie is de grootste uitdaging hoe het nu aan de gang zijnde herstel van de Europese economie kan worden aangehouden. Uit de JGA blijkt dat het gemiddelde begrotingstekort in de EU met ongeveer de helft is verminderd sinds een piek van bijna 7% BBP in 2009. Het schuldniveau bereikt in 2014 een hoogtepunt op bijna 90% BBP alvorens te gaan dalen. De planning is dat de JGA wordt besproken in de Raad en bekrachtigd door de EU-leiders tijdens de top van maart 2014.

Op 15 november heeft de Europese de Commissie adviezen aangenomen over de ontwerpbegrotingsplannen van 13 lidstaten van de eurozone. Om dubbeling met andere procedures te voorkomen, zijn landen met macro-economische bijstandsprogramma's (Ierland, Cyprus, Griekenland en Portugal) uitgezonderd van dit deel van de procedure. Volgens de Europese Commissie hebben slechts twee landen (Duitsland en Estland) hun middellange termijn doel voor de begroting bereikt, en zijn voor de eurozone als geheel verdere structurele hervormingen nodig voor blijvende economische groei en gezonde overheidsfinanciën.

Geen van de beoordeelde ontwerpbegrotingsplannen van de landen voldoet niet aan de verplichtingen op basis van het Stabiliteits- en Groepact. De Nederlandse begroting voldoet nog net aan de normen, maar de Europese Commissie benadrukt dat er geen marge meer is. Ook wordt niet verwacht dat het in 2014 al lukt het tekort onder de vereiste 3% BBP te krijgen. De Europese Commissie ziet 'enige voortgang' in de structurele hervormingen van Nederland, en vraagt de regering de begrotingsplannen rigoureus door te voeren. Met andere woorden, de Europese Commissie vindt dat Nederland met de hakken over de sloot geslaagd is, echter als het ook maar een klein beetje tegen zit gaat het mis. Dit laatste kan later nog een rol gaan spelen, aangezien ambtenaren van de Europese Commissie de opbrengsten van enkele Nederlandse fiscale begrotingsmaatregelen, met name die rond het opnemen van geld uit stamrecht- en pensioen-bv's, als onzeker beschouwen.

De beoordeling van de ontwerpbegrotingsplannen wordt gepresenteerd aan de Eurogroep, die deze op 22 november 2013 zal bespreken. De Europese Commissie zal haar opinie ook presenteren aan de parlementen van de betrokken lidstaten en/of het Europees Parlement, als deze daarom vragen.

Op 15 november uitgebrachte aanbevelingen van de Europese Commissie die specifiek zijn opgesteld in het kader van buitensporigtekortprocedures, worden gepresenteerd aan de Ecofin Raad, die deze op 10 december 2013 bespreekt. Behalve Nederland vallen op dit moment ook België, Spanje, Frankrijk, Malta en Slovenië onder een buitensporigtekortprocedure.

Mijlpalen

1936: De Britse econoom John Maynard Keynes (1883-1946) publiceert 'The General Theory of Employment, Interest and Money'. De General Theory benadrukt het belang van de vraagzijde van de economie en vormt na de Tweede Wereldoorlog een inspiratiebron voor keynesiaans economisch beleid, waarbij de overheid probeert de economische conjunctuur bij te sturen met behulp van de overheidsuitgaven en belastingen.

Februari 1992: EG-landen ondertekenen het Verdrag van Maastricht, dat de basis legt voor de Economische en Monetaire Unie en de euro.

Juni 1997: Nadat eind 1996 al politieke overeenstemming is bereikt, maakt de Europese Raad in 1997 formele afspraken over begrotingsdiscipline in het Stabiliteits- en Groeipact.

November 2008: Europees Herstelplan van de Europese Commissie bevat plan voor een tijdelijk economisch stimuleringspakket van €200 miljard, waarvan €170 miljard in 2009 door de EU-lidstaten en €30 miljard door de Europese Investeringsbank. De Europese Raad neemt het plan in december over.

Maart 2009: Naar aanleiding van de kredietcrisis wordt het regeerakkoord van het kabinet-Balkenende IV opengebroken met een Aanvullend Beleidsakkoord. Het akkoord bevat afspraken over (het tijdpad van) bezuinigingen en een pakket maatregelen om de economie te stimuleren. Met de latere afbouw van het tijdelijke stimuleringspakket is volgens het CPB €2 miljard gemoeid in 2011 en €3 miljard structureel per jaar vanaf 2012.

Oktober 2009: De economen Alberto Alesina en Silvia Ardagna publiceren een paper waaruit blijkt dat het stimuleren van de economie door middel van belastingverlaging meer kans op succes heeft dan groeistimulering door uitgavenverhogingen. Bezuinigingen zijn volgens de studie effectiever dan belastingverhogingen voor het verminderen van het begrotingstekort en de staatsschuld als percentage van het BBP. Maatregelen aan de uitgavenkant van de begroting veroorzaken minder snel een recessie dan belastingmaatregelen, aldus Alesina en Ardagna.

Mei 2010: In een paper in de American Economic Review concluderen Kenneth Rogoff en Carmen Reinhart dat zowel ontwikkelde landen als opkomende markten met een relatief hoge staatsschuld (boven de 90% BBP) zich kenmerken door een lagere economische groei. Als de staatsschuld te hoog wordt, kan de rente ineens beginnen te stijgen, waardoor de economie wordt geschaad. Volgens Reinhart en Rogoff komt het zelden voor dat landen 'uit hun schuld groeien'. Uit de Miljoenennota's 2011 en 2012 blijkt dat minister De Jager het Nederlandse begrotingsbeleid mede baseert op de bevindingen van Reinhart en Rogoff.

September 2010: Het coalitie- en gedoogakkoord van het kabinet-Rutte I bevat volgens berekeningen van het CPB een pakket aan tekortverminderende maatregelen oplopend van €2,9 miljard in 2011 tot €14,8 miljard in 2015. Inclusief de door de Tweede Kamer aangenomen motie-Koolmees levert dit een pakket aan bezuinigingen en lastenverzwaringen op dat per saldo oploopt van €4,7 miljard in 2011 naar €18 miljard in 2015.

Juni 2011: Instelling Europees Semester. Het Europees semester is het kader voor de afstemming van het economisch beleid van de lidstaten van de Europese Unie. Met het semester kan de EU de economische ontwikkelingen in de lidstaten scherper in de gaten houden om economische problemen in een lidstaat in de toekomst te voorkomen.

December 2011: Six Pack van kracht. Dit pakket aan wetgevingsvoorstellen moet het Groei- en stabiliteitspact i versterken.

April 2012: Het kabinet-Rutte I valt na het mislukken van de begrotingsonderhandelingen met de PVV. De coalitie van VVD en CDA sluit een 'Lenteakkoord' met D66, GroenLinks en de ChristenUnie. Volgens berekeningen van het CPB bevat het Lenteakkoord per saldo een pakket aan extra bezuinigingen en lastenverzwaringen oplopend van €0,9 miljard in 2012 naar €7,9 miljard in 2015 en €8,9 miljard in 2016.

Oktober/november 2012: Het regeerakkoord van het kabinet-Rutte II bevat (inclusief enkele aanpassingen in november 2012) volgens berekeningen van het CPB per saldo een pakket aan extra bezuinigingen en lastenverzwaringen oplopend van €0,2 miljard in 2013 naar €8,9 miljard in 2015 en €15,1 miljard in 2017.

Januari 2013: Het Verdrag voor Stabiliteit, coördinatie en governance in de EMU (begrotingspact/fiscal compact) treedt in werking.

De IMF-economen Blanchard en Leigh brengen een paper uit dat stelt dat hogere bezuinigingen en/of lastenverzwaringen ('fiscal consolidation') in ontwikkelde landen gepaard gaan met een lagere economische groei dan verwacht. Dit is vooral het geval aan het begin van een crisis. Blanchard en Leigh suggereren dat de zgn. multipliers aan het begin van de crisis groter dan 1 waren. Dit zou betekenen dat een bezuiniging of lastenverzwaring van 1% BBP op korte termijn resulteert in een economische krimp van meer dan 1%. Overigens nuanceren Blanchard en Leigh hun conclusies: het verband tussen begrotingsbeleid verschilt tussen periodes en tussen landen. Ook wijzen ze erop dat de wenselijkheid van een bepaald begrotingsbeleid niet alleen afhangt van de effecten op de economische groei op de korte termijn.

April 2013: Een paper van Thomas Herndon, Michael Ash en Robert Pollin constateert onvolkomenheden, waaronder fouten in de spreadsheet, in de studie van Reinhart en Rogoff. Herndon, Ash en Pollin plaatsen vraagtekens bij de conclusie dat een hoge staatsschuld slecht is voor de economische groei. Voor ieder niveau van de staatsschuld is een wijde range van economische groeiprestaties mogelijk, aldus Herndon, Ash en Pollin. Reinhart en Rogoff schrijven in een reactie in de New York Times dat ze zich realiseren dat schuldverlaging vaak pijnlijke aanpassingen vergt en publiceren in mei 2013 errata bij hun studie uit 2010.

Voorjaar 2013: Versnelde beëindiging van het levensloopsparen, de resolutieheffing bij banken, het woonakkoord en het sociaal akkoord bevatten volgens berekeningen van het CPB per saldo voor €0,7 miljard aan tekortverminderende maatregelen in 2013, €1 miljard in 2014 en €0,1 miljard in 2015. Vanaf 2016 zijn de tekortbeperkende maatregelen nihil.

Augustus 2013: In zijn column in de New York Times hekelt Paul Krugman het Nederlandse bezuinigingsbeleid. Krugman constateert dat België economisch beter af is met zijn politieke verlamming.

September 2013: De Miljoenennota 2014 bevat nieuwe budgettaire maatregelen, het 6-miljard-pakket, bovenop die uit het regeerakkoord van het kabinet-Rutte II. Volgens berekeningen van het CPB bevat het 6-miljard-pakket per saldo €1,3 miljard aan tekortvergrotenende maatregelen in 2013, en €5,1 miljard aan tekortbeperkende maatregelen in 2014, oplopend naar €5,2 miljard in 2015 en €5,6 miljard in 2017. In de Macro Economische Verkenning 2014 (MEV2014) schrijft het CPB dat de macro-economische effecten van het pakket beperkt zijn in 2014: de economische groei komt ¼%-punt lager uit, vooral door lagere overheidsbestedingen. Het EMU-saldo verbetert in 2014 door het pakket met 0,6%-punt BBP. In 2017 verbetert het EMU-saldo met 0,4% BBP, aldus de MEV2014.

De CPB-economen Albert van der Horst en en Henk Kranendonk publiceren een studie waarin wordt onderzocht hoe het komt dat het CPB de economische groei in de jaren 2011-2013 aanvankelijk te optimistisch heeft ingeschat. Eén van de verklaringen voor de bijstelling van de ramingen is volgens Van der Horst en Kranendonk dat het effect van beleid op de economische groei in het eerste jaar in recessies groter is dan gemiddeld. Met andere woorden, in een recessie hebben bezuinigingen/lastenverzwaringen een negatiever effect op de Nederlandse economie dan het CPB eerder dacht.

Oktober 2013: Debt ceiling crisis. De Amerikaanse federale overheid stuurt per 1 oktober 800.000 ambtenaren met tijdelijk verlof (government shutdown) omdat het schuldenplafond is bereikt. Op 16 oktober bereiken de Democraten en Republikeinen in de Senaat een akkoord dat ervoor zorgt dat de federale overheid wordt gefinancierd tot 15 januari 2014 en het schuldenplafond verhoogt tot 7 februari 2014.

Herfstakkoord. De coalitiepartijen VVD en PvdA sluiten een begrotingsakkoord met D66, de ChristenUnie en de SGP. De afspraken bevatten voor €0,7 miljard aan tekortvergrotenende maatregelen in 2013 en 2014, en €0,6 miljard structureel aan tekortvergrotenende maatregelen vanaf 2015. Uit CPB-berekeningen blijkt dat het akkoord in eerste instantie leidt tot een verslechtering van het EMU-saldo in 2013 met 0,1%-punt BBP. In latere jaren zijn er volgens het CPB positieve invandieneffecten door de licht gunstigere economische effecten als gevolg van de lagere lasten. Hierdoor blijft het EMU-saldo in 2017 vrijwel onveranderd vergeleken met de kabinetsplannen in de Miljoenennota 2014.

Volgens een paper van Jan in 't Veld, econoom bij de Europese Commissie, hebben de bezuinigingen/lastenverzwaringen in de eurolanden een aanzienlijk negatief effect op de economische groei en hebben de gelijktijdige bezuinigingen/lastenverzwaringen de recessie in de kwetsbare landen verergerd. Het negatieve effect van bezuinigingen op de economische groei is volgens In 't Veld groter dan de schade door lastenverzwaringen.

Bronnen

- Alberto Alesina & Silvia Ardagna, Large Changes in Fiscal Policy: Taxes versus Spending, in Tax Policy and the Economy, Volume 24 (2010).
- Robert J. Barro, Keynesian economics vs. Regular economics, The Wall Street Journal, August 23, 2011.
- Olivier Blanchard & Daniel Leigh, Growth Forecast Errors and Fiscal Multipliers, IMF Working Paper WP/13/1, IMF, January 2013.
- Centraal Planbureau, Macro Economische Verkenning 2014, september 2013.
- CPB, Ex-ante budgettaire effecten Begrotingsafspraken 2014, 16 oktober 2013.
- CPB, Analyse economische effecten Begrotingsafspraken 2014, 17 oktober 2013.
- Europese Commissie, Autumn forecast 2013.
- EC, Eco vooruitzichten EU: geleidelijke opleving, externe risico's, 5 nov 2013.
- EC, Europees semester 2014: versterken van het herstel, 13 nov 2013.
- Europese Commissie, Europe's budgetary surveillance moves into full gear, 15 november 2013.
- Europese Commissie, Autumn fiscal surveillance package: FAQ, 15 nov. 2013.
- Het Financieele Dagblad, Loonmatiging te sterk, 9 november 2013.
- FD, Nederland kan zich nu geen tegenvaller meer veroorloven, 16 november 2013.
- FD, Ondernemer laat geld in pensioen-bv zitten, 16 november 2013.
- Christophe Gouardo & Jean Pisani-Ferry, Euro Crisis Timeline.
- Thomas Herndon, Michael Ash & Robert Pollin, Does High Public Debt Consistently Stifle Economic Growth? A Critique of Reinhart and Rogoff, PERI Working Paper Series, Number 322, April 2013.
- Albert van der Horst en Henk Kranendonk, Trefzekerheid van CPB-ramingen 2011-2013, CPB Achtergrond document, 16 september 2013.
- Bas Jacobs, Macro-economische politiek voor een uitweg uit de crisis (deel I), Economisch Statistische Berichten, jaargang 98 (4669), 27 sept 2013, pp. 576-578.
- Paul Krugman, A tale of two flat countries, The New York Times, August 13, 2013.
- Jasper Lukkezen & Coen Teulings, Begrotingsbeleid: nieuwe antwoorden op oude vragen, Tijdschrift Openbare Financiën, jaargang 45, 2013, nummer 2, pp. 50-60.
- Jasper Lukkezen, Vraag en antwoord over de begrotingsmultiplier, 15 sept 2013.
- Miljoenennota 2011, Kamerstuk 32500, nr. 1, 21 september 2010,
- Miljoenennota 2012, Kamerstuk 33000, nr. 1, 20 september 2011,
- The New York Times, Republicans Back Down, Ending Crisis Over Shutdown and Debt Limit, October 16, 2013.
- Kenneth Rogoff & Carmen Reinhart, Growth in a Time of Debt, American Economic Review, Vol. 100 No. 2, May 2010, pp. 573-578.
- Rogoff & Carmen Reinhart, Errata: "Growth in A Time of Debt", May 5, 2013,
- Kenneth Rogoff & Carmen Reinhart, Debt, Growth and the Austerity Debate, The New York Times, April 25, 2013.
- Wim Suyker, Tekortreducerende maatregelen 2011-2017; , 17 september 2013.
- De Telegraaf, Nobelprijswinnaar: bezuinigingen zijn fout, 18 oktober 2013.
- Telegraph, Stiglitz says European austerity plans are a 'suicide pact', 17 jan. 2012.
- Jan in 't Veld, Fiscal consolidations and spillovers in the Euro area periphery and core, European Economy, Economic Papers 506, October 2013.